

# BEZPEČNOSTNÍ POMĚRY NA TĚŠÍNSKU V OBDOBÍ TŘETÍ REPUBLIKY VE SVĚTLE PAMĚTNÍCH KNIH STANIC SBORU NÁRODNÍ BEZPEČNOSTI

Ondřej Kolář

V posledním desetiletí odborná scéna zaznamenala prudký vzrůst zájmu o historii československého policejního aparátu.<sup>1</sup> Dosavadní badatelská pozornost se soustředila zejména na meziválečné období, v menší míře též na komunistickou éru – v tomto případě se však stala předmětem zájmu jednak činnost Státní bezpečnosti,<sup>2</sup> jednak projevy protirežimního odporu v policejních řadách.<sup>3</sup> Zatím však chybí práce, které by podrobněji zkoumaly poválečné působení bezpečnostních složek na lokální úrovni, ačkoliv dosud publikované studie poukázaly na podnětnost podobného výzkumu.<sup>4</sup> Z hlediska policejní historie je také poněkud opomíjeno období třetí republiky v letech 1945–1948, přestože šlo o období v řadě ohledů přelomové.

Předkládaný článek by se měl stát skromným příspěvkem k zaplnění obou výše uvedených mezer. Předmětem studia je působení Sboru národní bezpečnosti (SNB) na území části Těšínska, která v letech 1938–1939 prošla polskou a následně německou okupací.

<sup>1</sup> K nejvýraznějším projevům uvedeného trendu patří pořádání Konferencí policejních historiků v pražském Muzeu policie ČR. Na podzim 2014 se uskutečnil již 9. ročník. Problematika policie a četnictva se také stále častěji stává tématem studentských prací – viz např. KLEČACKÝ, Martin: *Převzetí rakouského četnictva československým státem 1918–1919*. Praha 2010 (nepublikovaná magisterská diplomová práce); ZÁLEŠÁK, Pavel: *Četnictvo v okrese Hodonín v letech 1938–1939*. Brno 2013 (nepublikovaná bakalářská diplomová práce). Ve vztahu ke zkoumanému regionu zasluhuje pozornost zejména BARTEČKOVÁ, Ivana: *Činnost Zemského četnického velitelství ve Slezsku v letech 1918–1928*. Olomouc 2013 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

<sup>2</sup> TOMEK, Prokop: *Okres na východě 1960–1989: občané a nejnižší článek Státní bezpečnosti na příkladu okresu Havlíkův Brod*. Praha 2008.

<sup>3</sup> SVOBODA, Libor: „Nebylo mi povoleno se hájit“ aneb k osudu bývalého poručíka SNB a agenta-chodce Jana Hoška. In: GALAŠ, Radek (ed): *Almanach příspěvků z II. konference policejních historiků*. Praha 2007, s. 56–80; Týž: *Štátní kapitán Bohumil Valtr*. In: GALAŠ, Radek (ed): *Almanach příspěvků z III. konference policejních historiků*. Praha 2008, s. 337–357.

<sup>4</sup> Viz LACKO, Martin – SABO, Ján: *Žandár troch režimov*. Bratislava 2011; KOLÁŘ, Ondřej: *Kariéra příslušníka SNB v letech 1945–1952 ve světle archivních dokumentů a vzpomínek* (dále jen *Kariéra*). Časopis Slezského zemského muzea, série B – vědy historické, 61, 2012, s. 233–240.

Pro zkoumaný region se dochoval unikátní soubor pamětních knih četnických stanic (resp. od roku 1945 stanic SNB), které zachycují zejména meziválečné období, ale též první léta po druhé světové válce. Památníky byly na četnických stanicích vedeny již v rakousko-uherské éře, v Československu jejich existenci kodifikoval výnos Ministerstva vnitra ze 7. ledna 1921. Během nacistické okupace byla kronikářská činnost četnictva zastavena, k jejímu obnovení došlo z rozkazu hlavního velitele SNB majora Oldřicha Kryštofa z 15. prosince 1945. Uvedený rozkaz mimo jiné ukládal doplnit do památníků informace o událostech roku 1938 a průběhu okupace v obvodech stanic a zaznamenat údaje o předválečných příslušnících stanice, kteří se zapojili do odboje nebo byli nacisty perzekvováni.<sup>5</sup>

Nové záznamy se do památníků zpravidla zapisovaly jednou ročně po předchozím schválení okresním velitelem. Právě dochované koncepty, zasílané k posouzení nadřízeným, představují cenný podklad, který umožňuje pozorovat rozdíly mezi „oficiální“ historií (tedy obsahem samotného památníku) a bezprostředním pohledem policistů – kronikářů, byť i samotné koncepty byly přirozeně ovlivněny autocenzurou. Některé dokumentované zásahy do konceptů vypovídají o postupné ideologizaci bezpečnostní služby a silicím vlivu KSČ uvnitř bezpečnostního sboru.

Památníky četnických stanic lze označit za doposud nepříliš využívaný pramen pro regionálně-historické bádání. Mimo líčení bezpečnostních poměrů a interních záležitostí četnictva uvedené zdroje obvykle zachycují i hlavní společenské a hospodářské události v příslušných obvodech a mohou se tak stát vhodným informačním doplňkem k obecním či školním kronikám. Specifikum četnických památníků tkví v tom, že jejich autory byli v drtivé většině cizinci – osoby výrazněji nezainteresované na politickém a ekonomickém životě příslušné obce a nahlížející tudíž na místní dění s jistým odstupem. To platí zejména pro období před rokem 1945, kdy byla politická a spolčovací práva četníků značně omezena.<sup>6</sup>

Paleta badatelské využitelnosti uvedeného pramenného materiálu je tedy poměrně pestrá.<sup>7</sup> Zde se však omezíme pouze na reflexi bezpečnostních otázek a vývoje uvnitř SNB v období od konce druhé světové války do přelomu let 1948 a 1949, kdy většina kronikářských záznamů končí. Na základě zkou-

<sup>5</sup> Státní okresní archiv (dále SOKA) Karviná, Četnická stanice (dále ČS) Albrechtice.

<sup>6</sup> Srov. PLOSOVÁ, Jaroslava: *Spolkový život četnictva ve 20. letech 20. století*. In: GALAŠ, Radek (ed.): *Almanach příspěvků V. konference policejních historiků*. Praha 2010 (vydáno pouze elektronicky na CD).

<sup>7</sup> Srov. BARTEČKOVÁ, Ivana: *Památníky četnických stanic jako pramen k historii Těšínska v letech 1918–1938*. In: *Sborník z III. ročníku Mezinárodní vědecké konference studentů doktorských studijních programů v oblasti společenských věd*. Olomouc 2014, s. 159–170.

maných dokumentů se pokusíme rekonstruovat každodenní chod pořádkové služby v regionu a také postupné pronikání komunistického vlivu do řad sboru.

Pro dokreslení dobových poměrů budou využity dokumenty z bezpečnostní agendy ostravské expozitury Moravskoslezského zemského národního výboru (MsZNV), které umožní komparaci „oficiální historie“ z památníků s relacemi stanic SNB a dalších bezpečnostních orgánů. Pro ověření faktografické přesnosti všech údajů by pochopitelně bylo nutné srovnat použitelné prameny s dalšími zdroji, zejména z provenience samosprávních a justičních orgánů, účelem předkládaného článku však není detailní popis událostí, ale spíše zachycení obecných trendů prostřednictvím několika konkrétních případů.

Obnovování bezpečnostní struktury v oblasti začalo již během května 1945. Někteří četníci se na svá předválečná působiště vraceli spontánně, a kde to okolnosti dovolovaly, byly stanice znovu zřizovány na svých dřívějších místech.<sup>8</sup> Ve fryštátském okrese vznikla jako první stanice v Petřvaldě, která začala fungovat již 7. května. Okresní velitelství v čele s vrchním strážmistrem Janem Novákem bylo zřízeno 16. května. V Dolní Suché si Místní národní výbor (MNV) musel přidělení prvního příslušníka SNB písemně vyžádat.

Do Karvinné<sup>9</sup> 9. května dorazili vrchní strážmistr Josef Obořil,<sup>10</sup> sloužící v letech 1928–1937 na stanici Jáma Hoheneggrova, a Karel Nogol. Na nátlak místních polských činitelů však byli oba četníci kapitánem Rudé armády Ballou<sup>11</sup> vykázáni.<sup>12</sup> Vrátit se mohli až 14. května, ovšem pouze v civilním oděvu a bez oprávnění konat bezpečnostní službu. Tu zajišťovala polská milice. Obořil v konceptu kronikářského zápisu za rok 1945 zmínil údajné excesy milicionářů, pasáž však byla vyškrtuta, patrně ve snaze o zachování relativně konsolidovaných vztahů s polským obyvatelstvem.

<sup>8</sup> SOkA Karviná, ČS Jáma Barbora.

<sup>9</sup> Název Karvinná se používal do roku 1948. Většina zástavby původní Karvinné zanikla v důsledku těžební činnosti.

<sup>10</sup> V červenci následujícího roku se stal okresním velitelem.

<sup>11</sup> Balla je v regionální historiografii znám především v souvislosti se svým poválečným angažováním ve prospěch sovětské zpravodajské pracovnice Marie Bobyrevy (krycí jméno Tamara), obviněné z kolaborace s nacisty. Viz např. ŠTĚPÁN, Václav: *Alois Vařejka a jeho doba*. Přerov 2007.

<sup>12</sup> Popsaný případ dokládá, že se mnozí příslušníci Rudé armády zpočátku příliš neorientovali ve specifických poměrech Těšínska. To potvrzuje též FRIEDL, Jiří: *Český Těšín a Těšínsko v prvních dnech po osvobození* (dále jen *Český Těšín*). In: *Český Těšín 1920–1989 – válečné a poválečné osudy města*. Opava 2011, s. 42–58.

V předposlední květnový den se v Karvině objevili první českoslovenští vojáci a 2. června dorazila posila deseti četníků vedených nadporučíkem Františkem Klímou.<sup>13</sup> Následovalo odzbrojení milice a zřízení stanice SNB pod Obořilovým vedením. Nejen velitel, ale i dva z podřízených sloužili v Karvině již před válkou.<sup>14</sup> Další příslušníci Klímova oddílu byli následně rozděleni na stanice v okolí. Klíma v Karvině zřídil prozatímní „místní velitelství“.<sup>15</sup>

Specifické poměry nastaly v Českém Těšíně, kde se záhy po osvobození 3. května usídlila polská milice v počtu asi 300 mužů. Oddíl se usadil v někdejší polském Reprezenačním domě, pozdějším hotelu Slavia. Po intervenci československých orgánů však přítomní sovětsí důstojníci přiměli polské jednotky k opuštění města. Dohled nad bezpečností v oblasti poté převzali českoslovenští tankisté – veteráni z východní fronty.<sup>16</sup> Bývalí četníci do města dorazili již 7. května. O pět dní později do Českého Těšína přibyl oddíl 50 příslušníků SNB, jehož mužstvo bylo následně rozděleno na dosud neobsazené stanice v okrese.<sup>17</sup>

Bez národnostního napětí se neobešlo ani osvobození Třince. Po příchodu sovětských jednotek 3. května se na domech objevily sovětské a polské prapory, prý až po urgenci majora Rudé armády Kravčenko byly vyvěšeny i vlajky ČSR. O tři dny později došlo k několika incidentům mezi polským obyvatelstvem a projíždějícími československými vojenskými jednotkami, jejich příslušníci strhli několik polských vlajek. Ve stejné době se do Třince začali vracet čeští zaměstnanci železáren, kteří město opustili na podzim 1938. Jejich návrat vyvolal určitou tenzi, po zřízení stanice SNB 12. května se však poměry postupně zklidnily.<sup>18</sup>

Taktéž v Bystřici se 4. května chopily moci polské organizace, do národního výboru byl přijat jediný Čech. Když o tři dny později obcí projížděly československé jednotky, neznámý útočník po vojácích vrhl granát. Ten ale naštěstí nevybuchl. Občanům české národnosti bylo údajně bráněno ve vyvě-

<sup>13</sup> Podle památníku stanice Jáma Jindřich oddíl čítal patnáct mužů a dorazil o den později. Datum 3. června udává i památník stanice Jáma Barbora. Zajímavé je, že z karvinského památníku byla vyškrtuta zmínka o veliteli vojenské posádky nadporučíku Vlastimilu Grygarovi. Zůstává otázkou, zda se informace nadřízenému veliteli jednoduše zdála zbytečná, nebo zda měl zásah jiný důvod.

<sup>14</sup> SOKA Karviná, ČS Karviná.

<sup>15</sup> SOKA Karviná, ČS Jáma Barbora.

<sup>16</sup> Srov. FRIEDL, J.: *Český Těšín*.

<sup>17</sup> SOKA Karviná, ČS Český Těšín. Např. do Jablunkova skupina členů SNB z Českého Těšína dorazila již 13. května. (SOKA Frýdek-Místek, ČS Jablunkov.)

<sup>18</sup> SOKA Frýdek-Místek, ČS Třinec.

šení praporů k uvítání vojska. Po rázném zákroku československého důstojníka došlo k vytvoření české milice, 13. května pak do obce dorazili příslušníci SNB a oddíl „ochranného sboru“ z Frýdku, v němž sloužili i dva synové Jana Heczka (v pramenech označovaného i jako Hečko)<sup>19</sup> zavražděného v březnu 1945 příslušníky těšínského gestapa (viz dále). Právě vyšetřování této vraždy patřilo k prvním úkolům příslušníků SNB.<sup>20</sup>

Pozornost zasluhuje způsob převzetí bezpečnostní služby v Ropici, kam již během okupace dojížděl štábní strážmistr četnictva Ladislav Šťastný, aby udržoval kontakty s místním odbojovým hnutím. Po válce pak Šťastný patřil mezi trojici příslušníků SNB, přidělených 12. května do Ropice. Následně byla stanice doplněna pěti dobrovolníky.<sup>21</sup>

Relativně komplikované poměry panovaly v prvních poválečných týdnech v Darkově, kde od 17. května působilo dvanáct příslušníků SNB. Tři z nich, kteří v místě sloužili již v roce 1938, pak zůstali jako posádka místní stanice, ostatní byli patrně později rozděleni do okolních obvodů. Příchod bývalých četníků byl podle staniční kroniky nadšeně oslavován českým obyvatelstvem. Přístup lokální samosprávy byl však rezervovanější.

MNV složený z deseti Čechů a šestnácti Poláků sice formálně akceptoval personální složení stanice, mezi některými členy a příslušníky SNB ale panovala animozita, jejíž kořeny patrně sahaly do předválečného období. Tajemník národního výboru prý „v roce 1938 terorisoval v době polské okupace české obyvatelstvo jako bojůvkář“. Jiný funkcionář MNV byl údajně předválečným komunistou a později příslušníkem německé domobrany (Volkssturm).<sup>22</sup>

Nejnebezpečnějším pro československé zájmy v regionu se ale ukázal být člen MNV, učitel a „polský okupant“<sup>23</sup> Alois Bouczek, který 23. května zaslal polským úřadům v Katovicích žádost o polskou vojenskou intervenci na Těšínsku.<sup>24</sup> Záležitost měla dohru v podobě vyšetřování poměrů v oblasti sovětskými důstojníky za účasti představitelů polského tisku.

<sup>19</sup> Pokud neexistují jiné dostupné zdroje, jsou jména v textu uváděna v podobě, v jaké se objevují v použitých pramenech.

<sup>20</sup> SOKA Frýdek-Místek, ČS Bystřice.

<sup>21</sup> SOKA Frýdek-Místek, ČS Ropice.

<sup>22</sup> SOKA Karviná, ČS Darkov.

<sup>23</sup> Tento termín se po válce paušálně používal pro osoby polské národnosti, které se přistěhovaly na Těšínsko po obsazení oblasti Polskem na podzim 1938.

<sup>24</sup> V darkovské školní kronice se Bouczkovo jméno neobjevuje, mezi učiteli v daném období je zde uveden pouze Henryk Bonczek z Trzanowic. SOKA Karviná, Základní devítiletá škola, 1.–5. ročník s polským jazykem vyučovacím, Karviná-Darkov, kronika 1931–1946.

K úkolům SNB v Darkově krátce po osvobození patřilo také vyšetřování okolností záchranu místního mostu před vyhozením do povětří při ústupu německé armády. Podle závěrů byl most uchráněn zásluhou Rafaela Klimši, kterému se podařilo docílit dohody s vojákem pověřeným provedením demolice, sudetským Němcem z Tošovic Richardem Matzkem. Klimša byl následně vyznamenán, v roce 1951 však darkovská odbočka Svazu bojovníků za svobodu jeho verzi událostí zpochybnila a doporučila vyznamenání odebrat.<sup>25</sup> Podrobnější rozbor této nesporně pozoruhodné kauzy je bohužel mimo možnosti předkládaného článku.

V Porubě u Orlové byli první příchozí četníci 19. května přijati představiteli MNV, později však začaly zaznívat názory, že k udržení pořádku v obci vystačí osmdesáticenná polská milice. Postavení příslušníků SNB se stalo předmětem hlasování členů MNV, kteří se nakonec usnesli, že stanice zůstane zachována. Následně došlo k redukci početního stavu milice a k jejímu podřízení stanici SNB.<sup>26</sup>

V Albrechticích proběhlo převzetí bezpečnostní služby o něco později, nicméně vcelku poklidně. Tříčlenná stanice SNB byla zřízena 29. května, do té doby na pořádek dohlížela místní milice. Později na stanici přibyli další dva muži. Velitelem se stal vrchní strážmistr Josef Uvíra, který v Albrechticích v letech 1921 a 1922 začínal svou četnickou kariéru a později se sem ve třicátých letech vrátil jako velitel.<sup>27</sup>

Bez větších problémů se obešlo též ustavení stanice SNB v Bohumíně 11. června, kdy bývalí četníci převzali kontrolu od milice, vedené rotmistrem v záloze Šimonem Pokorným.<sup>28</sup>

Ve stejný den byla zřízena stanice v Německé Lutyni, na kterou se z předválečného četnického mužstva vrátil pouze strážmistr Josef Kovář, za války činný v partyzánském hnutí na Valašskomeziříčsku. Někdejší velitel stanice Vavřinec Miša za války zahynul v koncentračním táboře.<sup>29</sup>

Složitější byly počátky činnosti SNB v Rychvaldě. Jeden z dvojice původně přidělených strážců zákona záhy onemocněl a k personálnímu doplnění stanice došlo až v závěru července.<sup>30</sup> Do Horního Těrlicka se dobrovolně vrá-

---

<sup>25</sup> SOKA Karviná, ČS Darkov.

<sup>26</sup> SOKA Karviná, ČS Poruba.

<sup>27</sup> SOKA Karviná, ČS Albrechtice.

<sup>28</sup> SOKA Karviná, ČS Bohumín.

<sup>29</sup> SOKA Karviná, ČS Německá Lutyně.

<sup>30</sup> SOKA Karviná, ČS Rychvald.

til již penzionovaný štábní strážmistr František Tomis, který se následně ujal vedení stanice.<sup>31</sup>

Pokud lze z pramenů posoudit, do poloviny června 1945 byla v regionu vytvořena základní struktura bezpečnostního aparátu, která v zásadě kopírovala rozložení četnických stanic z předmnichovské doby. Byla zachována i nemalá míra personální kontinuity. Ačkoliv národnostní napětí mezi Čechy a Poláky stále trvalo, podařilo se alespoň prozatím odvrátit hrozbu bezprostředního konfliktu.<sup>32</sup>

K prvotním úkolům příslušníků SNB patřilo odzbrojování a internování příslušníků německých jednotek, pátrání po osobách, které se v době okupace provinily z hlediska „národní spolehlivosti“, a spoluúčast na přípravách odsunu německého obyvatelstva. Němečtí civilisté z okresu Fryštát byli soustředěni v bývalém zajateckém táboře v obvodu stanice SNB Jáma Barbora. Dozor v táboře zajišťovala čtyřicetičlenná milice, která podléhala místní stanici SNB. Její příslušníci také vedli výslechy internovaných. Do jeho likvidace v lednu 1946 prošlo táborem 733 mužů a 212 žen. Z toho 201 osob bylo zatčeno na základě retribučního dekretu.<sup>33</sup>

Již předtím ale v části tábora, která se uvolnila v důsledku propuštění části internovaných, vznikl v září 1945 pracovní tábor pro zajaté německé vojáky. Více než 500 zajatců mělo za úkol pomoci s obnovením provozu v areálu bývalé Baňské a hutní společnosti.

V této době již v obvodu stanice probíhalo vyšetřování válečných zločinů a případů kolaborace. Počátkem srpna 1945 příslušníci SNB na základě informací od hostinského Adolfa Barona odhalili hrob dvanácti mužů, zavražděných nacisty v září 1939.<sup>34</sup> V září proběhla rehabilitace tzv. „volkslistářů“,<sup>35</sup>

<sup>31</sup> SOKA Karviná, ČS Horní Těrlicko. Patrně právě na Tomise později vzpomínal Zdeněk Závěšický, který krátce po válce začínal svou kariéru u SNB v Horním Těrlicku. Podle něho velitel stanice, předválečný četník, zdatně vštěpoval nováčkům základní zásady kriminalistické práce. Viz KOLÁŘ, O.: *Kariéra*, s. 235.

<sup>32</sup> To bylo do značné míry zásluhou sovětských činitelů, kteří se ze strategických důvodů snažili udržet v oblasti klid a nedopustit konflikt mezi dvěma spojeneckými státy.

<sup>33</sup> SOKA Karviná, ČS Jáma Barbora. K retribuční problematice v regionu viz BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu: retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945–1948)*. Šenov u Ostravy 1998.

<sup>34</sup> Blíže viz BORÁK, Mečislav: *Na příkaz gestapa: Nacistické válečné zločiny na Těšínsku* (dále jen *Na příkaz gestapa*). Ostrava 1990.

<sup>35</sup> České a zejména polské obyvatelstvo Těšínska bylo za nacistické okupace různými formami nátlaku nuceno k podpisu tzv. volkslisty, což v podstatě znamenalo přijetí německé národnosti. Blíže viz např. PILAROVÁ, Terezie: *Deutsche Volksliste – záchrana nebo zrada? Problematika státního občanství obyvatel Těšínska v období 2. světové války a po jejím skončení*. Olomouc 2013 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

kteřou provedla komise složená ze zástupců všech politických stran. Z téměř 1 400 prověřovaných jedinců bylo navrácení československého občanství ve 143 případech zamítnuto, v dalších 93 případech podmíněno zkušební lhůtou.<sup>36</sup> Např. v Rychvaldě však probíhalo prověřování „volkslistářů“ ještě v létě 1947.<sup>37</sup>

Těšínská stanice SNB s pomocí dobrovolnických oddílů zajistila zhruba 2 800 Němců, kteří byli internováni v budově Střelnice a bývalém zajateckém táboře pro spojenecké vojáky.<sup>38</sup> Sem bylo např. v listopadu 1946 odesláno 35 Němců ze zrušeného tábora v Třinci.<sup>39</sup> „Národnostně nespolehlivým“ osobám věnovali značnou pozornost také příslušníci SNB z Horního Těřlicka, jak dokládá vzpomínka Zdeňka Závěšického: „Tam služba byla jednak pořádková a jednak jsme museli prošetřovat činnost tamního obyvatelstva za války. Protože tam bylo hodně národností, tam byli Němci, tam byli Poláci, bylo tam hodně Slováků, tak to je národnost dejme tomu stejná, mezi nimi bylo spoustu kolaborantů.“<sup>40</sup>

Z konkrétních kauz doložených v pramenech zmiňme alespoň zákrok třínecké stanice SNB z ledna 1946, při němž byl zadržen automobil, ve kterém se pokoušeli dva Němci uprchnout do Rakouska. Jedním z nich byl Vilém Drozd, který předtím utekl z těšínského internačního tábora.<sup>41</sup>

Nezanedbatelnou součástí náplně služby představovalo vyšetřování válečných zločinů. V Německé Lutyni byli příslušníci SNB upozorněni, že za války německý četník Emil Nitsch<sup>42</sup> zastřelil a nechal pohřbít několik dopadených

<sup>36</sup> SOKA Karviná, ČS Jáma Barbora. I z uvedeného případu jasně vyplývá, že přístup k volkslistářům byl nakonec výrazně mírnější, než se původně prosazovalo. Např. ministerstvo vnitra 20. července 1945 požadovalo hromadný odsun držitelů 3. a 4. stupně Volkslisty. Viz Zemský archiv Opava (dále jen ZAO), fond Moravskoslezský národní výbor – expozitura v Ostravě (dále jen MsZNV), kart. 182, inv. č. 288. Obecně viz např. FRIEDL, Jiří: *Státní politika vůči polské menšině na Těšínsku v letech 1945–1949: výběrová edice dokumentů*. Praha – Český Těšín 2011.

<sup>37</sup> SOKA Karviná, ČS Rychvald.

<sup>38</sup> Viz KONEČNÝ, Zdeněk: *Ústřední zajatecký tábor v Těšíně*. 2011. In: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/zajatecky-tabor-v-tesine-stalag-viii-d-teschen> [cit. 13. 1. 2015].

<sup>39</sup> SOKA Frýdek-Místek, ČS Třinec.

<sup>40</sup> Audionahrávka vzpomínek Zdeňka Závěšického (nar. 1922), pořízeno 2008 v rámci projektu Paměť národa. In: <http://www.pametnaroda.cz/witness/clip/id/636> [cit. 13. 1. 2015].

<sup>41</sup> SOKA Frýdek-Místek, ČS Třinec.

<sup>42</sup> Podle údajů z památníku se jednalo o bývalého československého četníka, který později v létě 1944 zahynul při náletu. Četníci německé národnosti tvořili v předmnichovské době zhruba 3 % početního stavu četnictva. Viz KOLÁŘ, Ondřej: *Němci v řadách československého četnictva 1918–1939*. In: TAUCHEN, Jaromír (ed.): *Češi a Němci v meziválečném Československu*. Brno 2013.



uprchlíků z nucených prací. Hrob byl na základě informací od místních obyvatel objeven a oběti převezeny na římskokatolický hřbitov.<sup>43</sup>

Dolnobludovická stanice zase podrobně dokumentovala okolnosti životického masakru.<sup>44</sup> V Bystřici autor památníku podrobně zachytil okolnosti zastřelení spolupracovníků odboje MUDr. Míčka a Jana Heczka v březnu 1945.<sup>45</sup> Těšínské stanici SNB se v červenci podařilo zatknout čtveřici bývalých gestapáků.<sup>46</sup> Úspěch slavili i strážci zákona z Ropice, kteří dopadli bývalé německé četníky Rosslera a Steinera, pachatele několika vražd civilních obyvatel v roce 1944.<sup>47</sup>

Paleta poválečných úkolů byla značně pestrá. V Horní Suché příslušníci SNB prováděli výpočet válečných škod.<sup>48</sup> V Rychvaldě se v únoru 1946 zase podíleli na exhumaci a pietním pohřbu padlých sovětských vojáků.<sup>49</sup> Strážci zákona z Horního Těrlicka museli čistit okolí od nevybuchlé munice po osvobozených bojích.<sup>50</sup> V Jablunkově bylo bezprostředně po válce nutno pátrat po rozkradeném německém majetku.<sup>51</sup> Samotný odsun německého obyvatelstva však většina památníků odbývá jen velmi stručně.

V Darkově bylo v souvislosti s retribučními opatřeními zatčeno kolem stovky osob, 19 Němců bylo odsunuto. Situaci v obci komplikoval nedostatek bytů, způsobený tím, že se v letech 1938–1945 do Darkova přistěhovalo asi 200 osob z Polska, jejichž osud byl v prvních poválečných měsících nejistý. Vyjma bezpečnostně-politických kauz se strážci zákona v Darkově příležitostně potýkali také s delikty některých lázeňských hostů. V září 1945 došlo z iniciativy českých politických stran, jejichž činnost byla v obci obnovena až během jara a léta 1945, k reorganizaci MNV. Ten měl po personální obměně 22 českých a osm polských členů, v MNV zasedli i vrchní strážmistr Václav Štván a štabní strážmistr Arnošt Vaněk, posledně jmenovaný dokonce získal

<sup>43</sup> SOKA Karviná, ČS Německá Lutyně.

<sup>44</sup> SOKA Karviná, ČS Dolní Bludovice. Blíže viz BORÁK, Mečislav: *Svědectví ze Životic: Těšínsko za druhé světové války a okolnosti životické tragédie*. Český Těšín 1999.

<sup>45</sup> SOKA Frýdek-Místek, ČS Bystřice. Blíže viz BORÁK, M.: *Na příkaz gestapa*.

<sup>46</sup> SOKA Karviná, ČS Český Těšín.

<sup>47</sup> SOKA Frýdek-Místek, ČS Ropice.

<sup>48</sup> SOKA Karviná, ČS Horní Suchá.

<sup>49</sup> SOKA Karviná, ČS Rychvald.

<sup>50</sup> SOKA Karviná, ČS Horní Těrlicko.

<sup>51</sup> SOKA Frýdek-Místek, ČS Jablunkov.

pozici předsedy.<sup>52</sup> Reorganizací MNV výrazně klesl polský vliv v obecní samosprávě.<sup>53</sup>

S národnostními třenicemi se příslušníci SNB krátce po osvobození vy-  
pořádávali i v jiných lokalitách. V Dolní Suché bylo 22. července 1945 za-  
tčeno šest místních Poláků (z toho tři ženy) za rozšiřování „štvavých letáků“  
nespecifikovaného obsahu. Dotyční byli následně odsouzeni k půlročnímu  
vězení a pokutě 500 korun.<sup>54</sup> Za šíření polských letáků se v listopadu 1945  
zatýkalo také v Českém Těšíně.<sup>55</sup>

Zatímco o nacistických zločinech a jejich vyšetřování památníky vypo-  
vídají vcelku obsáhle, o přečinech sovětských a československých vojáků,  
případně milicionářů, se zde téměř nedočteme. Přesto se patrně nejednalo  
o nikterak neobvyklý jev. V polovině června 1945 úřady vyšetřovaly rozkrá-  
dání zabaveného majetku po Němcích v Čeladné dvěma záložními poručíky,  
z nichž jeden se vydával za nadporučíka. V Českém Těšíně se v červenci stalo  
několik milicionářů hlavními podezřelými z vloupání do skladiště Zádruby.  
Ve stejné době si jistý poddůstojník vyžádal v Českém Těšíně asistenci něko-  
lika milicionářů, s nimiž pod záminkou domovní prohlídky odcizil několik  
věcí z domácnosti bývalého německého četníka Macury.<sup>56</sup>

Z jiných regionů, zejména z Novojičínska, jsou doloženy i přehmaty vo-  
jáků Rudé armády, o nichž tamní bezpečnostní orgány referovaly poměrně  
otevřeně. Torzovitá agenda SNB na Těšínsku nám však neumožňuje posou-  
dit, do jaké míry byly podobné jevy rozšířené i ve zkoumané oblasti. I kdyby  
ano, do (nejen) staničních kronik by se s vysokou pravděpodobností zázna-  
my o konkrétních kauzách nedostaly.<sup>57</sup>

<sup>52</sup> SOKa Karviná, ČS Darkov. Štván na stanici sloužil již v letech 1924–1938, reaktivovaný pen-  
zista Vaněk do Darkova přišel až po válce z Radvanic. V seznamu příslušníků stanice je u jeho  
jména poznámka: „Službu nekonal, byl předs. MNV“.

<sup>53</sup> Národnostní poměry v obci však nadále zůstaly poněkud napjaté. Například v noci na 1. led-  
na 1946 došlo k rozšiřování polských agitačních letáků, jeden byl přilepen i na dveře stanice  
SNB.

<sup>54</sup> SOKa Karviná, ČS Dolní Suchá.

<sup>55</sup> SOKa Karviná, ČS Český Těšín.

<sup>56</sup> ZAO, MsZNV, kart. 182, inv. č. 288.

<sup>57</sup> Pro ilustraci lze uvést případ stanice SNB v Náměšti na Hané, kde se dochovala mimo  
památníku i staniční kniha se záznamy o jednotlivých služebních zákrocích. V knize je  
zmíněno několik excesů sovětských vojáků, v památníku však nikoliv. Zmíněnou praxi lze  
přičítat jednak jistě autocenzuře, jednak (v tomto konkrétním případě) i relativně malé  
závažnosti přečinů. Srov. KOLÁŘ, Ondřej: *Četník v odboji. Příběh Bohuslava Jedlíčky*. In:  
GALAŠ, Radek (ed.): *Almanach příspěvků z V. konference policejních historiků*. Praha 2010.  
(vydáno pouze elektronicky).

Specifickou výjimku představuje událost, k níž došlo 17. listopadu 1946 nedaleko Třince. Při pronásledování automobilu, který neoprávněně překročil hranici z Polska, vypukla přestřelka. Příslušníkům SNB se následně podařilo zadržet řidiče, spolujezdec – údajně sovětský voják – uprchl. Ve voze byly nalezeny cennosti, cigarety a potraviny v hodnotě asi 8 000 korun.<sup>58</sup> Z Polska přes československé území v té době prchala řada lidí, mezi nimi množství bývalých příslušníků polského nekomunistického odboje. O tom však zkoumané prameny v drtivé většině mlčí.<sup>59</sup>

Obecně platí, že i relativně běžné trestné činy jsou v památnících z Karvinska v porovnání s předválečným obdobím ve většině památníků reflektovány výrazně méně. K nemnoha výjimkám patří záznam o pátrání po pachatelích krádeží vepřů v Rychvaldu během zimy 1945/1946 či zpráva o vyloupení kostelní pokladny v Horním Těrlicku neznámými pachateli v srpnu 1946. Taktéž z Českého Těšína se dochovala pouze obecná zmínka o dopadení skupiny zlodějů dobytka v prvním poválečném létě. K nejzávažnějším zločinům patřila neobjasněná vražda penzisty Bohumila Hrbolka v Českém Těšíně v lednu 1947.<sup>60</sup>

Pozornost zasluhuje fakt, že na Frýdecku se lze setkat s podrobnějšími záznamy o kriminalitě. Stěží můžeme vyslovit jednoznačný soud, nicméně je možné se domnívat, že jednou z příčin zmíněného rozdílu byly odlišné představy velících důstojníků o ideální podobě památníků. O každodenní náplni práce příslušníků SNB si můžeme učinit představu například z bystrického památníku. Zde se dozvídáme, že od února do dubna 1946 tamní stanice mimo retribučních záležitostí řešila také případy vraždy dítěte a násilného smilstva.<sup>61</sup>

Značný prostor je věnován polské otázce. Československé orgány ostatně vedly v patnosti nejen chování polského obyvatelstva na Těšínsku, ale též počínání polských institucí a ozbrojených sil na území Polska, zejména v oblastech odstoupených Polsku Německem. Zpravodajské orgány v Novém Bohumíně vyslyšely válečné navrátilce, kteří přicházeli z polského území, o tamních poměrech. Ministerstvo vnitra varovalo před možnou diverzí ze strany polských protinacistických odbojových skupin, loajálních polské exi-

<sup>58</sup> SOKA Frýdek-Místek, ČS Třinec.

<sup>59</sup> Srov. PLACHÝ, Jiří: *Návrat nechtěných spojenců. (Problém repatriace vojáků polské zahraniční armády na Západě do ČSR)*. Východočeské listy historické, 26, 2009, s. 26–49. Obecné zmínky o přechodech polských ozbrojených skupin přes československé území se objevují také v písemnostech MSZNV, viz ZAO, MSZNV, kart. 142, inv. č. 275.

<sup>60</sup> SOKA Karviná, ČS Český Těšín.

<sup>61</sup> SOKA Frýdek-Místek, ČS Bystrice.

lové vládě v Londýně. Byla zdůrazňována nutnost důsledné kontroly cizinců.<sup>62</sup>

Česko-polské napětí se logicky promítlo i na lokální úrovni jednotlivých obcí. O národnostních frickách v týdnech a měsících bezprostředně po osvobození jsme se již zmínili. I nadále však docházelo k šíření protičeskoslovenských letáků apod. Naopak česká populace mnohdy podrážděně reagovala na působení Poláků v samosprávných orgánech. Jsou dokumentovány též případy národnostně motivovaných násilností. Například v obvodu stanice SNB v Dolní Suché 3. listopadu 1945 neznámý pachatel postřelil jistého Věnceslava Jelonka, činovníka Okresního svazu mládeže, který byl známý svým kritickým postojem k chování polského obyvatelstva na Těšínsku. Vyšetřovatelé tedy předpokládali, „že útok na Jelonka byl podniknut z důvodů politických některým polským fašistickým teroristou“.<sup>63</sup>

Nepokoje eskalovaly v létě 1946 v souvislosti s ustavením nových MNV po volbách. V Horní Suché se novým předsedou MNV stal příslušník KSČ polské národnosti, proti jehož uvedení do funkce místní Češi uspořádali dvě demonstrace. Ty se neobešly bez střetů mezi protestujícími a osádkou stanice SNB. Záležitost se urovnala až v listopadu, kdy KSČ navrhla nového předsedu MNV.<sup>64</sup>

Vyhrocená situace panovala v okolí Bystřice, kde skupina Poláků během června 1946 provedla několik ozbrojených přepadení. Z kontextu není zcela jasné, zda tyto akce měly politickou motivaci, jisté však je, že pachatelé se těšili podpoře některých místních obyvatel. Koncem července bylo za podporu této skupiny zatčeno devět osob z Košarísk.<sup>65</sup>

Napětí v regionu poněkud zmírnila československo-polská dohoda z března 1947.<sup>66</sup> Tu však ne všichni místní Češi přijali s pochopením a v září téhož roku se část obyvatel v Německé Lutyni postavila proti zavedení výuky a bohoslužeb v polštině pro osoby hlásící se k polské národnosti. Mimořádná schůze MNV rozjitřeně vášně neuklidnila a požadavek na obnovení polské školy v obci byl odložen. Kronikář stanice SNB hodnotil polské nároky jako

<sup>62</sup> ZAO, MsZNV, kart. 182, inv. č. 288. V souvislosti s kontrolou cizinců kapitán Pokorný (snad Bedřich Pokorný, 1904–1968) jménem ministerstva vnitra doporučoval konat časté zásahy u známých prostitutek, jelikož právě tam se zahraniční agenti často zdržují, aby se vyhnuli ohlašovací povinnosti.

<sup>63</sup> SOKA Karviná, ČS Dolní Suchá.

<sup>64</sup> SOKA Karviná, ČS Horní Suchá.

<sup>65</sup> SOKA Frýdek-Místek, ČS Bystřice.

<sup>66</sup> Blíže viz zejména FRIEDL, Jiří: *Češi a Poláci na Těšínsku 1945–1949*. Praha – Brno 2012.

zcela oprávněné.<sup>67</sup> Dost možná se nejednalo pouze o projev osobního mínění autora, ale též o projev změny oficiální politiky, která (mimo jiné pod sovětským vlivem) kladla důraz na ideu československo-polské spolupráce.

I v pozdější době docházelo k incidentům, které poněkud vyostřily národnostní napětí, jako např. po zastřelení jistého Josefa Heczka polskými pohraničníky u Nýdku 21. ledna 1948. Kronikář SNB kauzu – zřejmě v souladu s panující snahou nejít napětí – odbyl konstatováním, že vyšetřování převzaly „vojenské a jiné k tomu kompetentní české a polské úřady“.<sup>68</sup>

Mimo bezpečnostně-politických záležitostí patřil k problémům poválečné doby i černý trh. V Třinci je na přelomu let 1946–1947 doloženo několik zásahů proti ilegálním obchodníkům a podloudníkům.<sup>69</sup> Také v Darkově proběhla 5. března 1947 razie, při níž příslušníci SNB provedli sérii prohlídek a zabavili zboží v hodnotě 77 500 korun.<sup>70</sup> Celkově však byla bezpečnostní situace již poměrně konsolidovaná, takže se část mužstva SNB mohla během léta 1947 zapojit do žňových brigád.<sup>71</sup> Příležitostně bylo nutno zasahovat i při živelných pohromách, jako při rozvodnění Olše v únoru 1947.<sup>72</sup>

Staniční kronikáři (obdobně jako v meziválečné éře) také věnovali značnou pozornost různým společenským událostem a slavnostem, zejména výročí československé státnosti a osvobození (ale též sovětské říjnové revoluce, slavené např. v Darkově již roku 1946) či jubileím T. G. Masaryka a Edvarda Beneše. V uvedené souvislosti zasluhuje pozornost koncept zápisu do památníku albrechtické stanice za rok 1945, ve kterém podporučík Surovec z těšínského okresního velitelství seškrtal pasáže o katolických církevních obřadech, jimiž byly některé slavnosti v obci doprovázeny. Značně zkráceno bylo i líčení polského tlaku na vystěhování některých Čechů v letech 1938–1939.<sup>73</sup> Tyto zákroky vypovídají o tendenci ujednotit „oficiální“ interpretaci událostí na Těšínsku s cílem zmírnit česko-polské napětí a posílit vliv KSČ na SNB. Některé památníky reflektují rovněž průmyslový a ekonomický vývoj v obvodu – např. v Třinci je v dubnu 1946 připomenuto zprovoznění

<sup>67</sup> SOkA Karviná, ČS Dolní Bludovice.

<sup>68</sup> SOkA Frýdek-Místek, ČS Bystřice.

<sup>69</sup> SOkA Frýdek-Místek, ČS Třinec.

<sup>70</sup> SOkA Karviná, ČS Darkov.

<sup>71</sup> SOkA Karviná, ČS Horní Suchá, ČS Poruba; SOkA Frýdek-Místek, ČS Ropice. Někteří příslušníci porubské stanice se již během roku 1946 účastnili brigád na dole Žofie.

<sup>72</sup> SOkA Frýdek-Místek, ČS Třinec.

<sup>73</sup> SOkA Karviná, ČS Albrechtice. Z konceptu byly vyškrtuty též pasáže o veřejném dění v obci na jaře 1946, k tomu však okresní velitel patrně přikročil pouze proto, že text vybočoval z požadovaného časového vymezení zápisu.

čtvrté vysoké pece v tamních železárnách.<sup>74</sup> Zaznamenány jsou obvykle také volební výsledky z voleb roku 1946.

Během roku 1947 se do činnosti SNB na Těšínsku promítly operace proti Banderovcům.<sup>75</sup> Zatímco autoři památníků na Karvinsku téma reflektovali spíše okrajově, strážců zákona na Frýdecku se tyto akce bezprostředně dotýkaly. Například bystrická stanice byla v říjnu 1947 kvůli obavám z Banderovců dočasně posílena o pět mužů. Již krátce předtím obvodem prošel oddíl 76 členů SNB, kteří se nakrátko ubytovali v Bystřici, Košařiskách a Milíkově.<sup>76</sup>

K méně obvyklým tématům patří také záznam o pohřbu rychvaldského rodáka strážmistra Jindřicha Vacha, který z neznámých příčin spáchal v létě 1947 sebevraždu v Olomouci.<sup>77</sup> V prosinci téhož roku se za nevyjasněných okolností zastřelil také velitel bystrické stanice Josef Větrovec. Pohřeb se konal v Novém Bohumíně.<sup>78</sup>

Mimo to se příležitostně objevují údaje o různých delegacích a jiných významných návštěvách v obvodech stanic, stejně jako o významnějších společenských akcích. Ke kuriozitám patří záznam o zřízení městského rozhlasu v Třinci v červenci 1947 a o využití této vymoženosti příslušníky SNB pro informování občanů o bezpečnostních otázkách.<sup>79</sup>

Zápisy zachycující události roku 1948 jsou vcelku uniformní a na rozdíl od záznamů z předchozích let zaměřené převážně na celostátní dění a „vysokou“ politiku. O průběhu „Vítězného února“ v obvodech jednotlivých stanic se mnohé památníky zmiňují jen okrajově nebo vůbec ne. Tuto okolnost je třeba přičíst sílící cenzuře, kterou dokládá rozkaz okresního velitele SNB v Českém Těšíně poručíka Surovce ze 4. listopadu 1948. Surovec vytkl velitelům podřízených stanic, že v konceptech za rok 1948 „bylo věnováno velmi málo pozornosti nejvýznamnějším událostem, t. j. Únorovým dnům, květnovým volbám, rozhovorům o nové ústavě a o nadšeném přijetí zákonů

<sup>74</sup> SOKA Frýdek-Místek, ČS Třinec.

<sup>75</sup> Blíže viz např. FIALA, Jan: *Zpráva o akci B. Praha 1994*; ZEMANOVÁ, Tereza: *Pronikání Banderovců do Československa v letech 1945–1948. Obyvatelstvo, skutečnost a propaganda v kontextu boje o politickou moc*. Brno 2007 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

<sup>76</sup> SOKA Frýdek-Místek, ČS Bystřice.

<sup>77</sup> SOKA Karviná, ČS Rychvald. K problematice sebevražd příslušníků bezpečnostního aparátu srov. HERAJT, Tomáš: *Případy dokonaných sebevražd příslušníků četnictva v působnosti Zemského četnického velitelství Čechy 1918–1938*. In: GALAŠ, Radek (ed.): *Almanach příspěvků VII. konference policejních historiků*. Praha 2012, s. 26–55.

<sup>78</sup> SOKA Frýdek-Místek, ČS Bystřice.

<sup>79</sup> SOKA Frýdek-Místek, ČS Třinec.

o dalším znárodnění“.<sup>80</sup> Proto padlo nařízení koncepty přepracovat. Obdobné poměry s nejvyšší pravděpodobností panovaly i jinde.

Výsledkem jsou poměrně jednotná líčení celostátního politického vývoje. Ze strohosti některých zápisů lze usuzovat i na jistou rezervovanost autorů k politickému vývoji – například předválečný četník a velitel ropické stanice praporčík Ladislav Šťastný téma odbyl jediným odstavcem.<sup>81</sup> Jen nemnohé památníky, zejména z Jablunkovska, blíže zohledňují průběh „Vítězného února“ v obvodech stanic SNB. Jednu z mála výjimek tvoří záznam o vytvoření akčního výboru v Třinci 24. února 1948. Tamtéž se již 3. dubna konala schůze MNV, na níž byli odvoláni členové z řad národně socialistické strany a nahrazení reprezentanty KSČ. O deset dní později následovalo zřízení stranické závodní organizace SNB a finanční stráže<sup>82</sup> v Třinci, která měla 34 zakládajících členů.<sup>83</sup> Součástí schůze byla i sbírka na podporu řeckých komunistů.<sup>84</sup>

Od prosince téhož roku pak v Třinci mužstvo SNB provádělo dohled nad živnostníky. Třinecká závodní organizace byla dle pramenů poměrně aktivní – v lednu 1949 připomněla výročí Leninova úmrtí, později téhož roku se zapojila do podpisové akce u příležitosti Stalinových narozenin apod.<sup>85</sup>

Taktéž bystrický památník umožňuje nahlédnout do lokálního dění v době převratných politických změn. Únorová vládní krize byla prý obyvatelstvem bedlivě sledována a stávala se častým předmětem diskuzí, k narušení klidu však nedošlo. Již den po slavném Gottwaldovu „návratu z Hradu“, 26. února 1948, však stanice SNB obdržela udání, že v sídle místní pobočky národně socialistické strany jsou ukryty zbraně a „písemný protistátní materiál“. Vyšetřování převzala těšínská Oblastní úřadovna Státní bezpečnosti. Zadrženo bylo 13 osob české národnosti, obvinění se však neprokázalo. Soudnímu stíhání tak nakonec čelil udavač. Aféra prý vyvolala jistou „škodolibou radost“ v polských nacionalistických kruzích.<sup>86</sup>

V první březnový den došlo v Bystřici k ustavení akčního výboru, koncem dubna zde vznikla i stranická závodní organizace SNB. Újezdní sekretář

<sup>80</sup> SOKA Karviná, ČS Dolní Bludovice.

<sup>81</sup> SOKA Frýdek-Místek, ČS Ropice.

<sup>82</sup> K finanční stráží viz zejména BENEŠ, Jaroslav: *Finanční stráž československá 1918–1938*. Dvůr Králové nad Labem 2005. Tento bezpečnostní sbor byl do roku 1948 infiltrován pracovníky KSČ podstatně méně než SNB, koncem roku 1949 pak došlo k jeho zrušení.

<sup>83</sup> SOKA Frýdek-Místek, ČS Třinec.

<sup>84</sup> K problematice řeckých uprchlíků v ČSR viz např. BOTU, Antula – KONEČNÝ, Milan: *Řečti uprchlíci. Kronika řeckého lidu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1948–1989*. Praha 2005.

<sup>85</sup> SOKA Frýdek-Místek, ČS Třinec.

<sup>86</sup> SOKA Frýdek-Místek, ČS Bystřice.

KSČ Jiří Bulava v proslovu neopomněl zdůraznit, že „SNB v minulosti hájí zájmy kapitalismu a nyní hájí zájmy pracujících“. Uvedená citace jasně dokládá rostoucí snahu distancovat se od kontinuity s předválečným četnictvem. V rámci prvomájových oslav téhož roku se v Bystřici uskutečnila i manifestace česko-polského přátelství. O tom, že skutečné vztahy měly k přátelství často daleko, svědčí událost z července 1948, kdy v Bystřici došlo k slavnostnímu předání praporu KSČ za účasti zemského bezpečnostního referenta Viktora Linharta. Mnozí čeští účastníci se ohrazovali proti tomu, že byla akce zahájena recitací polské básně.<sup>87</sup>

Stručněji jsou tehdejší události zdokumentovány v Jablunkově, kde se v hektické době zakládání akčních výborů a personálních změn v MNV podařilo v březnu 1948 ještě uspořádat oslavu k výročí narození T. G. Masaryka. Pozornost zasluhují záznamy ze závěru roku, kdy jablunkovští příslušníci SNB asistovali při „dělnických kontrolách“ u obchodníků.<sup>88</sup>

Jelikož rezortu vnitra přikládalo komunistické vedení značný význam, začalo záhy po převratu propouštění nepohodlných příslušníků SNB, které se nepodařilo pod různými záminkami odstranit již dříve.<sup>89</sup> Ačkoliv záznamy v památnících se o čistkách výslovně nezmiňují, seznamy mužstva jednotlivých stanic, které jsou součástí kronik, dokládají četné personální změny v měsících po „Vítězném únoru“. Bez zevrubného studia dalších pramenů ke konkrétním kauzám však lze na souvislost s politickým vývojem pouze usuzovat. Navíc některé ze zkoumaných památníků již poúnorové období prakticky nereflexují.

I tak je možno v roce 1948 doložit penzionování či propuštění řady bývalých předválečných četníků, mezi nimiž nechyběl ani vrchní strážmistr a předseda darkovského MNV Arnošt Vaněk.<sup>90</sup> Vrchní strážmistr Jan Kubiš z Karviné byl již 28. února 1948 „dán na dovolenou s čekáním“, štabní strážmistr Antonín Ambrož z Horní Lutyně o několik měsíců později „propuštěn ze SNB“. Nutno podotknout, že podobné formulace se v záznamech z dřívěj-

<sup>87</sup> SOKA Frýdek-Místek, ČS Bystřice.

<sup>88</sup> SOKA Frýdek-Místek, ČS Jablunkov.

<sup>89</sup> Oproti čistkám v armádním prostředí není tento fenomén v případě SNB dosud podrobněji zpracován, výjimku tvoří pouze dílčí případové studie. Viz např. MACKE, Josef: *Očistná akce v obvodu Oblastního velitelství SNB Karlovy Vary*. In: GALAŠ, Radek (ed): *Almanach příspěvků z VIII. konference policejních historiků*. Praha 2013. (vydáno pouze elektronicky). Stručný nástin tématu přináší též PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Policisté na popravišti. Příslušníci SNB popravení z politických nebo kriminálních důvodů v letech 1949–1962*. Cheb 2013, s. 10–15.

<sup>90</sup> SOKA Karviná, ČS Darkov.



ších let prakticky nevyskytovaly, jako důvod odchodu ze služby se zpravidla uvádělo penzionování či superarbitrace.

Shrňme-li získané poznatky, můžeme vyvodit několik zobecňujících závěrů, jak o bezpečnostních poměrech ve sledovaném časoprostoru, tak o proměnách ve fungování pořádkového aparátu v prvních poválečných letech. Zejména v období bezprostředně po skončení světového konfliktu lze pozorovat vysokou míru personální kontinuity v obsazení jednotlivých stanic. Přebírání bezpečnostní služby zpět do československých rukou se neobešlo bez třenic a kompetenčních sporů s polskými institucemi a organizacemi, k jejichž uklidnění přispěly zejména sovětské intervence. V Českém Těšíně a na Jablunkovsku mohli příslušníci SNB navíc počítat s podporou ze strany československých vojenských jednotek z východní fronty. K prvotní konsolidaci poměrů tak došlo již během jara 1945.

S projevy česko-polského napětí se však bezpečnostní orgány potýkaly i nadále, a to i po podpisu smlouvy mezi oběma státy v roce 1947. K tomu přistupovaly pochopitelné problémy, plynoucí z poválečné situace a geografické polohy regionu. Mimo aktivit spojených s internací Němců a s vyšetřováním případů kolaborace či válečných zločinů se jednotlivé stanice SNB angažovaly také při potírání černého obchodu a pašeráctví. Konkrétní kauzy jsou však v pramenech obvykle popisovány jen torzovitě. Použité zdroje taktéž neumožňují blíže rekonstruovat činnost bezpečnostního aparátu v době nástupu komunistického režimu.

Z hlediska interního fungování SNB zasluhuje pozornost odklon od předválečného principu apolitičnosti, spojený se zapojením některých příslušníků do komunální politiky. Další novum představovala účast mužstva na brigádách v průmyslu a zemědělství, kterou lze označit za jeden z projevů proletarizace policejních a úřednických složek společnosti po roce 1945, vedoucí ke ztrátě svébytného postavení vrstvy státních zaměstnanců, typického pro dřívější éru.

## RESUMÉ

### *BEZPEČNOSTNÍ POMĚRY NA TĚŠÍNSKU V OBDOBÍ TŘETÍ REPUBLIKY VE SVĚTLE PAMĚTNÍCH KNIH STANIC SBORU NÁRODNÍ BEZPEČNOSTI*

Studie přibližuje aspekty bezpečnostní služby v národnostně smíšené oblasti Těšínska od obnovy československé správy na jaře 1945 po první měsíce komunistického režimu v roce 1948. Na základě komparace „oficiální“ historie zachycené v pamětních knihách s dochovanou úřední agendou usilujeme nejen o zmapování vývoje bezpečnostní situace v regionu, ale též o zachycení postupné politizace a ideologizace policejní služby pod vlivem komunistické strany.

V bezprostředně poválečném období lze pozorovat vysokou míru personální a strukturální kontinuity s érou před rokem 1938. K hlavním úkolům bezpečnostního sboru patřily úkony spojené s odsunem německého obyvatelstva a vyšetřováním válečných zločinů a případů kolaborace. Dominantní bezpečnostně-politický problém představovalo česko-polské napětí, které se po smlouvě mezi oběma státy v roce 1947 uklidnilo pouze částečně. Kriminální kauzy jsou dokumentovány pouze torzovitě, stejně tak lze usuzovat na jistou bagatelizaci excesů příslušníků československé a sovětské armády. V pamětních knihách můžeme pozorovat postupné vytěšňování zmínek o meziválečné republice a po únoru 1948 úplnou ideologizaci a uniformitu kronikářských záznamů.

**Klíčová slova:** Sbor národní bezpečnosti, třetí Československá republika, Těšínsko, odsun Němců, česko-polské vztahy, komunismus

## SUMMARY

### *SECURITY SITUATION IN TĚŠÍNKO DURING THE THIRD REPUBLIC IN THE LIGHT OF COMMEMORATIVE RECORDS OF NATIONAL SECURITY CORPS' STATIONS*

The study deals with aspects of security forces in the nationally mixed region of Těšínsko from the restoration of Czechoslovak administration in the spring 1945 to first months of the Communist regime in 1948. Based on

a comparison of “official” history recorded in commemorative administrative records, the text describes not only a development of the regional security situation but also gradual politicization and ideologization of police service under the influence of the Communist Party.

In the immediate post-war period, it is possible to observe a large degree of personal as well as structural continuity with the era before the year 1938. The principal tasks of the security corps were activities connected with the expulsion of Germans, investigation of war crimes and collaboration. The prime security-political concern was a Czech-Polish tension, which partially calmed down after concluding a treaty between both states in 1947. Criminal cases were recorded only fragmentarily and in the same spirit it may be supposed a certain belittlement of excesses related to soldiers of Czechoslovak and Soviet armies. As commemorative records suggest, references about interwar period were gradually forced out and after February 1948, one can notice complete ideologization and uniformity of chronicle records.

**Keywords:** National Security Corps, Third Czechoslovak Republic, Těšínsko, expulsion of Germans, Czech-Polish relations, Communism

Translated by Mgr. Hana Ferencová

Mgr. Ondřej Kolář, Ph.D.  
Slezské zemské muzeum  
Národní památník II. světové války  
747 63 Hrabyně 192  
Česká republika  
e-mail: kolar@szm.cz